

Franklin Delano Roosevelt

Fourth-Year Students in the History Program at Kimyo International University in
Tashkent, Namangan Branch

Mamadaliyeva Dilrabo

Zayliddinova Odina

Abstract

This article examines the life and political career of Franklin Delano Roosevelt, the 32nd President of the United States of America. It analyzes his New Deal policy aimed at overcoming the Great Depression and revitalizing the American economy, as well as his social reforms and leadership during World War II. Special attention is given to Roosevelt's role in American history, his contribution to the development of international relations, and his influence on world politics.

Keywords

Franklin Delano Roosevelt, United States, president, New Deal, Great Depression, World War II, economic reforms, foreign policy.

Franklin Delano Ruzvelt

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti Namangan filiali "Tarix" yo`nalishi 4-
bosqich talabalari **Mamadaliyeva Dilrabo, Zayliddinova Odina**

Mamadaliyevadilrabo68@gmail.com odinabonuzayliddinova@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada Amerika Qo'shma Shtatlarining 32-prezidenti Franklin Delano Ruzveltning hayoti va siyosiy faoliyati yoritiladi. Uning Buyuk iqtisodiy inqiroz davrida mamlakat iqtisodiyotini tiklashga qaratilgan "Yangi kurs" (New Deal) siyosati, ijtimoiy islohotlari hamda Ikkinchi jahon urushi davridagi rahbarlik faoliyati tahlil qilinadi. Shuningdek, Ruzveltning AQSh tarixidagi o'rni, xalqaro munosabatlarni rivojlantirishga qo'shgan hissasi va jahon siyosatiga ta'siri ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Franklin Delano Ruzvelt, AQSh, prezident, Yangi kurs, Buyuk iqtisodiy inqiroz, Ikkinchi jahon urushi, iqtisodiy islohotlar, tashqi siyosat.

Аннотация. В данной статье рассматриваются жизнь и политическая деятельность Франклина Делано Рузвельта, 32-го президента Соединённых Штатов Америки. Анализируется его политика «Нового курса», направленная на преодоление Великой депрессии и восстановление американской экономики, а также социальные реформы и руководство страной в годы Второй мировой войны. Особое внимание уделяется роли Рузвельта в истории США, его вкладу в развитие международных отношений и влиянию на мировую политику.

Ключевые слова: Франклин Делано Рузвельт, США, президент, Новый курс, Великая депрессия, Вторая мировая война, экономические реформы, внешняя политика.

Franklin Delano Ruzvelt amerikaliklar uchun eng sevimli prezidentlardan biri bo'lgan va shundayligicha qolgan. U o'zi kabi yuqori darajadagi siyosatchilar orasida birinchi bo'lib saylovchilari bilan "to'g'ridan to'g'ri aloqa" o'rnatdi — har hafta radio orqali "Kamin qarshisidagi suhbat"ni yo'lga qo'ydi. Dahshatli iqtisodiy depressiya va Ikkinchi jahon urushi davrida mamlakatni aynan u boshqardi. Ruzvelt yoshligidan hashamat ichida yashashga o'rgangan va saylovchilar bilan uchrashuvga yaxtalarda kelardi — xalq esa bularning barchasiga ko'z yumardi. Amerikaliklar yetakchisining qulaylikka bo'lgan muhabbatini bilgan Iosif Stalin oldinlari faqat rus imperatorlari yashagan Yaltadagi hashamatli saroyini uning ixtiyoriga berib qo'ydi. AQSHning 32-prezidentini g'aroyibotlarga boy hayot tarzi haqida "100 buyuk inson" loyihasi doirasida hikoya qilamiz. Bir safar to'shakda yolg'iz uyg'ongan prezident Franklin Delano Ruzvel rafiqasi Eleonorani qidirib Oq uyning bir nechta xonasini aylanib chiqadi, lekin baribir uni topa olmaydi. Shunda kotibasidan birinchi xonim qayerga ketgani haqida so'raydi. U esa qisqa qilib "qamoqqa" deya javob qaytaradi. *"Negadir bu meni hayratga solmayapti. Uning qamalishiga aynan nima sabab bo'ldi?"*, — deydi hazil qiladi davlat rahbari.[1]

Shu kuni Eleonora Ruzvelt xayriya maqsadlarida mahkumlar bilan uchrashish uchun yo'l olgan va turmush o'rtog'ini bu haqda ogohlantirish yodidan chiqqan edi. Ayol AQSH jamiyati va siyosati hayotida faol ishtirok etar, eriga yordam berar va

mamlakat birinchi rahbarligi uchun kurashda qo'llab-quvvatlardi. Tashqaridan qaraganda juftlikning munosabatlari ideal edi: uzoq yillik nikoh davomida besh nafar farzand dunyoga kelgan, nabiralar soni 13 nafarga yetgandi. Ruzveltning ma'shuqalari bo'lgani haqida faqat uning o'limidan keyin ma'lum bo'ldi. Bunga qadar maxsus xizmatlar davlat rahbarining sirini o'zgalar ko'zidan yaxshilab yashirdi. Aytishlaricha, u ko'plab chiroyli ayollar bilan yaxshi munosabatda bo'lgan, ammo eng asosiy jazmani sifatida Lyusi Merser eslanadi.[2]. Yuqorida aytganimizdek, Franklin Ruzvelt bolaligidan hashamatga o'rganib ulg'aydi. Otasi Jeyms Ruzvelt Gudzon qirg'og'idagi Gayd-Parkka egalik qiluvchi taniqlik tadbirkor edi. Onasi — ulkan merosga ega chiqqan mahalliy aristokratiya vakili. Yosh Franklinda boshqa bolalar hatto orzu ham qila olmaydigan barcha narsa bo'lgan. Sakkiz yoshida u marka to'plashni boshlaydi — ota-onasi unga markalarni dunyoning turli nuqtalaridan olib kelib berardi. Natijada to'plangan markalar u prezident bo'lganidan keyin xonasidagi maxsus jihozlangan yog'och qutida saqlanadigan bo'ldi. Ruzvelt soatlab vaqtini sarflab bo'lsa-da, uxlashdan oldin ularni tomosha qilishni yaxshi ko'rardi.[3]

Ruzvelt har yozda ota-onasi bilan Yevropa bo'ylab sayohatga otlanar edi: ular qimmat mehmonxonalarda yashar, Yangi Angliya yoki Kanadaning Kampobello oroli qirg'oqlarida hordiq chiqarardi. Franklin yoshligida hatto dengizchilik kasbini o'rganmoqchi ham bo'ladi. Oilasidagilarning hisoblashicha, ushbu istakka bobosining sovg'asi — noyob narsalarni o'z ichiga olgan dengiz sandig'i uyg'otgan. U yerda qadimiy xaritalar, botsmanlar qamish surnayi, 1812-1815-yillarda sodir bo'lgan Britaniya—Amerika urushi davridagi dengiz ofitseri mundirining tugmasi bo'lgan. Franklin mazkur kolleksiyani nafaqat asrab-avaylagan, balki muntazam to'ldirib borgan. Ruzvelt yelkanli kemalar modelini yasash bilan ham shug'ullanib ko'radi: kemachalarni o'zi yasaydi va Gudzonga qo'yib yuboradi. O'g'li to'qqiz yoshga to'lganida otasi unga 15 metrli Half Moon ("Yarim oy") kemasini sovg'a qiladi — birgalikda ular yaqin atrofdagi orollarga sayohat qilar yoki Men shtati qirg'olari bo'ylab uch kunlik sayohatlarga chiqib ketardi. Oradan yetti yil o'tgach, Franklin o'zining New Moon

nomli yetti metrli yaxtasiga ega bo'ladi.[4]. Franklinning amakisi shtatning eng badavlat va taniqli oilalari a'zo bo'lgan Hudson River Ice Yacht Club nufuzli klubining asoschilaridan biri edi. Ruzvelt 19 yoshga kirganida Rojdestvo bayrami munosabati bilan onasi 28 futli Hawk yelkanli kemasini sovg'a qiladi. Ruzveltning atrofida uning boyligi, shuningdek, yaxtalarga bo'lgan muhabbati hashamatli hayot ramzi sifatida saylovchilarni cho'chitib yuboradi deya hisoblashgan. Ammo Franklin yelkanli sportga bo'lgan qiziqishini yashirish o'rniga, prezidentlik saylovi oldidan, 1932-yilda o'g'illari bilan 37 metrli Myth II kemasida Yangi Angliyaga yo'l oladi.[1]

Bir yildan keyin esa ular Amberjack II prezident yaxtasida hordiq chiqaradi. Keyingi kampaniyada esa u saylovchilar oldiga Sewanna yaxtasida keladi. 1939-yil avgustida esa u yana prezidentlikka nomzodini qo'yishga qaror qiladi va muvaffaqiyatini takrorlaydi.

Prezidentlik lavozimi uchun kurashda unga AQSHning sobiq prezidenti Teodor Ruzveltning jiyani bo'lgan rafiqasi Eleonora katta yordam ko'rsatadi. Baland bo'yli, kelishgan, Garvard va Kolumbiya universitetining huquq maktabini tamomlagan bo'ydoq yigitni yoqtirganlar ko'p edi. Ko'plab qizlar u bilan oila qurish orzusida bo'lsa-da, Franklin o'zining uzoq qarindoshi bo'lgan Eleonorani sevib qoladi va uni tanlaydi. Kasbi yuristik bo'lsa-da u huquqqa qiziqmas, buning ustiga pul topishga ehtiyoji ham yo'q edi. Siyosat Ruzveltning e'tiborini ko'proq tortardi. Demokratlar safiga qo'shilgach, u Vudro Vilsonning saylovoldi kampaniyasi faol ishtirok etadi. Vilson prezidentlikka saylanganidan keyin esa Franklinni mukofotlashga qaror qiladi. Uning kemalar va dengizga bo'lgan muhabbatini bilgan yangi davlat rahbari Ruzveltni harbiy-dengiz floti vaziri yordamchisi lavozimiga tayinlaydi. Turmush o'rtog'i yangi lavozimga tayinlanganini hisobga olib Eleonora o'ziga kotiba yollashga qaror qiladi — bu lavozim Lyusi Merserga nasib etadi. Yosh ayolni ko'rgan vazir yordamchisi bir zumda unga oshiq bo'lib qoladi. Sevgi olovi Ruzveltning boshini shu qadar aylantirib qo'yadiki, u hatto rafiqasini tashlab ketmoqchi ham bo'ladi. Erining xiyonatidan xabar topgan Eleonora besh nafar farzandini olib Kampobellodagi uyiga ketib qoladi.

Vaziyatning bunday tus olganidan Franklin xursand bo'ladi. Ammo vaziyatga siyosatchining onasi — juda badavlat va qo'li ko'p joyga yetadigan ayol aralashadi.[5]

Ayol o'g'lini barcha boylikdan mahrum qilish bilan qo'rqitadi, Mersemi esa o'zidan 30 yosh katta Rezerfordga turmushga berib yuborishga qaror qiladi. Sevishganlar ajrashishga mahkum bo'ladi. Aftidan, hayot o'z maromiga qaytgandek edi. Ruzvelt butun vujudi bilan siyosatga sho'ng'iydi: uni demokrat Jeyms Koks bilan birga vitse-prezidentlik lavozimiga nomzodini ilgari surishadi. Franklin saylovoldi nutqlari bilan shtatlarni kezi chiqadi. Ammo barcha sa'y-harakatlarga qaramay, ularning partiyasi saylovda muvaffaqiyat qozonmaydi. Franklin o'zi yoqtirmagan advokatlik amaliyotiga qaytishga majbur bo'ladi. Oradan bir yil o'tgach, 1921-yilda poliomielitga chalingan erkak tanasining pastki qismi butunlay falajlanadi. Ruzvelt kasallikka qarshi qattiq kurashadi va birmuncha vaqtdan keyin hassaga tayanib yura boshlaydi. Shu munosabat bilan uning karyera borasidagi ambitsiyalari oshib ketadi. U o'zining bunday ahvolidan siyosiy kurashga foydalanishga qaror qiladi.[2]

1928-yilda Ruzvelt Nyu-York shtati gubernatoriga aylanadi. Bu lavozimda u Buyuk depressiyaga qarshi kurashdi. Amerikaliklar uning barcha harakatlarini munosib baholadi. Oradan vaqt o'tgach esa uning nomzodi prezidentlik lavozimi uchun ko'rsatildi va 1932-yilda Ruzvelt saylovda g'alaba qozondi. Ruzveltlar oilasi Oq uyga ko'chib o'tganiga qaramay ular Gayd-parkdagi koshonasida vaqt o'tkazishni yaxshi ko'rardi. Mazkur uyga o'z vaqtida qirol Georg VI, qirolcha Yelizaveta, Buyuk Britaniya bosh vaziri Uinston Cherchill, Norvegiya valiahd shahzodasi Olaf va Niderlandiya qirolcha Vilgelmina tashrif buyurgan. Tabiat qo'ynida joylashgan qarorgohdan ulkan bog' va otxona o'rin olgan — Ruzvelt bolaligidan otlarni yaxshi ko'rardi. Bo'sh vaqtida davlat rahbari boy kutubxonasiga kirib olib, markalarini tomosha qilish bilan shug'ullanar, oila a'zolari bunday vaqtda uni bezovta qilmaslik kerakligini yaxshi bilardi. Shu bilan birga, u o'z xonasida "Beyker-strin folio: Franklin Delano Ruzveltdan Sherlok Xolms haqida besh maktub" hikoyalarini yozib, Artur Konan Doylning mashhur izquvari obrazini "qayta tiriltirishga" urinadi. Ikki qavatli qarorgoh prezident nogironlar

aravachasida harakatlana olishi uchun lift bilan jihozlanadi. Natijada koshona o'ldhami ikki barobarga oshadi — uning dizaynini Franklinning o'zi ishlab chiqadi. Ruzvelt kiritgan yangiliklardan biri ish kabinetiga kutubxonani birlashtirib yuborish bo'lgan. Natijada aynan u sababli prezidentlik kutubxonasi an'anasi boshlanib ketgan.[1]

Sovet yetakchisi Iosif Stalin 1945-yilda o'tkazilgan Yalta konferensiyasi vaqtida Aleksandr II dan boshlab barcha rus imperatorlari yashagan hashamatli saroyini AQSH prezidenti ixtiyoriga topshiradi. Yetakchilar asosiy muzokaralarni shu yerda o'tkazadi.

Qarorgoh atrofiga ikki halqali qo'riqchilar o'rnatiladi va ular kun-u tun o'rgatilgan itlar bilan patrullik qiladi. Livandiyskiy saroyini o'rta turgan bog' atrofiga bir sutka ichida to'rt metrli panjaralar o'rnatiladi. Ruzveltning hashamatga muhabbatini bilgan Stalin qarorgohni saroy ko'rinishiga keltirishga urinadi. Ayniqsa, yuvinish xonasini to'g'rilash qiyin kechadi. Vashingtondan Oq uyning maxsus xizmat xodimlari kelib, ko'k rangning qaysi jilosi davlat rahbariga yoqishini tanlab yuborishadi. Sovet ustalari tomonidan taklif etiladigan ranglar ularni umuman qoniqtirmas edi: natijada devorlar yetti marotaba qayta bo'yaladi.[4]

Amerikaliklar Ruzvelt uchun Qrimga bir nechta mashinani ham olib keladi. Ular orasida zirhlangan "Linkoln", ikkita "Kadillak" limuzini va "Villis" ochiq yo'tanlamasi bor edi. Muzokaralar vaqtidagi tanaffuslarda Ruzvelt va Cherchill turli delikateslar bilan mehmon qilinadi. Yalta konferensiyasi yakunlanishidan bir kun oldin ularning stolidan ikra, piroglar, marinovka qilingan syomga balig'i, seld, bakra, bug'u go'shti, tovuqli krem-sho'rva, qo'y go'shtidan osh, qovurilgan kurka va kaklik, muzqaymoq, qovurilgan bodom hamda qahva o'rin olgandi.[5]

AQSHga qaytga Ruzvelt yana birmuncha vaqt ishlaydi va kutilmaganda yordamchilariga Uorm-Springsdagi qarorgohiga dam olish uchun jo'nab ketishini bildiradi. 9-aprel kuni villaga Lyusi Merser-Rezerford dugonasi — rossiyalik emigrant rassom Elizaveta Shumatova va suratkash Robbinson bilan tashrif buyuradi. Davlat rahbarining so'zlariga ko'ra, Shumatova uning portretini chizishi va Ruzvelt kartinani Lyusining yolg'iz qiziga sovg'a qilishi kerak edi. Ruzveltning biograflari esa bu borada

ko‘plab bahslar olib boradi: qizchani otasi Ruzvelt edimi yoki qariya millioner Rezerford. Robbins ishga kirishib, prezidentni suratga ola boshlaganida u Lyusini ham suratga olishini so‘raydi. *“Originalini muntazam ko‘rish imkoniyati yo‘q ekan, uni xotira uchun saqlayman”*, — deydi Ruzvelt.

1945-yil 12-aprel tongida prezident o‘z odatiga ko‘ra ishlaydi, keyin esa Shumatova surat chizishiga ko‘maklashadi, markalari bilan shug‘ullanadi, yana qog‘ozlariga qaytadi. Xizmatchilar tushlik uchun stol bezatayotganida u bir chekkada o‘tganicha sigaret chekardi. Kutilmaganda uning yuzi o‘zgaradi. Prezident boshini changallaganicha hushini yo‘qotadi.[3]

Oradan bir soat o‘tgach 63 yoshli siyosatchi hushiga kelmay vafot etadi. Yarim tunda qarorgohda prezidentning bevasi Eleonora keladi. Bu vaqtga kelib mehmonlar villani tark etib bo‘lgandi. Ruzveltning rafiqasi turmush o‘rtog‘i kim bilan vaqtichog‘lik qilganini tezda aniqlaydi. Ma‘lum bo‘lishicha, keyingi 25 yil davomida Franklin va Lyusi bir-biri bilan uchrashib kelgan. Mish-mishlarga ko‘ra, og‘ir kasalligiga qaramay Merseer yashirin ravishda Oq uyga kelib-ketib turgan. Umuman olganda Lyusiga bo‘lgan muhabbati ham uning boshqalar bilan ishqiy munosabatlariga ta‘sir ko‘rsatmagan. Xususan, Ruzvelt kotibasi Missi Lexand bilan ham dong olishgani aytiladi. Franklinning rafiqasi erining xiyonatini baribir kechira olmagan. Ruzvelt yopiq tobutda dafn etilgani ham shu bilan izohlanadi — go‘yoki Eleonora shunday topshiriq bergan. Bu esa prezidentning o‘limi haqida ko‘plab gap-so‘zlarning tarqalishiga olib kelgan.[2]

Foydalangan adabiyotlar:

1. <https://daryo.uz/2023/11/19/hashamat-boylik-va-ayollarga-suyagi-yoq-prezident-franklin-delano-ruzvelt-xalqi-tomonidan-barcha-kamchiliklari-kechirilgan-davlat-rahbarining-olimi/>
2. <https://oyina.uz/uz/teahause/1452>
3. O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi - 2000. 1-jild
4. Jahon tarixi. 10-sinf darslik
5. https://ziyosfera.uz/ziyo/Franklin_D._Roosevel